

АСҚАР ТАУДАЙ АЛЫБЫМ

Жамбыл 1936 жылы 90 жасында қазақ өнері мен әдебиетінің онкүндігіне қатысушылар құрамында бірінші рет Москваға барды. Ол алдымен В.И. Лениннің Мавзолейіне тағзым етті, көсемге шын жүректен сәлемін жолдады. Астананы қызыға аралады, бұрын есіткен оның тарихи жерлерін көзімен көріп, естен кетпес ләззатқа бөленді, дүниетанымы тереңдеп, көңілге көп нәрселер түйді.

Шілдеде Алатаудың ұшар басында қатып жатқан мұзды еріткедей шат-шадыман жаңа әсерлер Жәкеңнің ішкі сезімін байтақ даладай кеңейтті, ол алып бұлақтың тасқын суындай өлеңдерін селдетті. Оның шығармалары бірінен соң бірі баспа беттерінде жарияланып, радиомен беріліп жатты. Сыншыл да әділ жұртшылық ақынның Гималайдың шыңындай биік дарынын сүйсіне мойындады. Осылай Жәкеңнің қадірлі есімі алғаш рет Одаққа, қала берді әлемге таралды. Сөйтіп, Жәкеңнің бұл сапары оң болып, үкімет наградасы төсінде күндей жарқырап, үлкен абыроймен туған еліне оралды.

1938 жылдың июнь айында жаңа Конституция бойынша Қазақ ССР Жоғарғы Советінің сайлауы өтті. Оның бірінші сессиясын ең қарт депутат Жамбыл ашты. Сессияда Қазақ ССР Жоғарғы Советі Президиумының Председательдігіне Әбдісәмет Қазақбаев сайланды, мен Қазақ ССР Халық Комиссарлары Советінің Председателі болып тағайындалдым.

Қадірлі қария ертеңіне келіп, біздерді құттықтап, батасын берді. СССР Жоғарғы Советінің Президиумы 1938 жылдың ноябрінде қазақ поэзиясының алыбын қонаққа шақырды. Мен ол кезде Москвада едім, Жәкеңді қарсы алуға Қазан вокзалына келдік.

Қалай білгені белгісіз, халық толып кетті. Қарт ақынның вагоннан түсуі мұң екен, жиылған көпшілік: «Хош келуіңізбен!», «Ұлы Жамбыл жасай берсін!» - деп, қолдарын созып, гүлдерін ұсынған жұрт шат-шадыманға бөленіп, алаң кенет ойламаған жерден салтанатқа айналып кетті.

Жәкең «Националь» мейманханасына орналасты. Оған сәлем беруге күні-түні шұбырған адам.

Мен күн сайын кешке барып, Жәкеңнің халін біліп тұрдым. Бір күні келсем, оның номері толған шет елдік адамдар. Олар қоштасып шыққанша дәлізге үлкен топ пионерлер жиналып қалыпты. Олар да қабылданды.

Бір күні Орталық радионың қызметкерлері келіп, ақынның даусын пленкаға жазып алуға көмектесуді өтінді. Ол кезде пленканы қиып жөндеу әдісі жоқ болатын. Сондықтан қапелімде пленкаға керексіз сөз түсіп кетпесін деген мақсатпен мен столда жатқан Жәкеңнің кітаптарын қарап шығып, бір әдемі шумақты тауып алып: «Жәке, сіздің мына бір өлеңіңіз жұртқа аса ұнайтынын білеміз, соны тағы да өзіңіздің орындауыңызда тыңдағымыз келеді», - деп өтінішімді білдірдім. Оның түрі бұзылып: «Иә, сендер енді

Жамбыл болдырған, оның өнері таусылды деп ойлайсыңдар. Жамбыл бір айтқанын екінші рет қайталамайды», - деп, бізбен әрі қарай сөйлеспей қойды. Мен дыбыс жазушыларға: «Аспаптарың құрулы тұра берсін, Ақын қалыбына ертелі-кеш бір келеді», - дедім.

Ертеңіне келіп едім, маған жабырқап қана қолының ұшын берді. Екінші күні күлімсіреп амандасты. Байқаймын, Жәкеңнің көңілі әжептәуір жадырап қалыпты. Сеңнің жүре бастағаны анық сезілді. Ол домбырасына қосылып жырлап жіберді. Сөйтіп, ақыры көпшілік біле бермейтін Жәкеңнің дауысы пленкаға түсті.

Ол қымбат дүние радионың «Алтын қор» аталатын қазынасында ұқыпты сақтаулы. Осы сәттердің үстінде ақынның өткен өмірі көз алдыма елестей берді. Сонау 1913 жылы Романовтар әулетінің 300 жылдығына арналған Жетісу ақындарының жиыны еске түсті. Олардың кейбірі жанын салып патшаны, оның өкіметін мақтап жатқанда, қалың топтың арасында өскен алып емендей Жамбыл қорқып-саспай, патшаны айыптап шықты. Қандай ерлік!

1938 жылдың 2 ноябрінде СССР Жоғарғы Советі Президиумының Председателі Михаил Иванович Калинин Жәкеңді аса жылы пейілмен қабылдап, оған Ленин орденін тапсырды. Бұдан үш күн өткен соң, Колонна залында үлкен әдеби кеш өтті. Онда Жамбылдың творчествосы туралы Леонид Соболев баяндама жасады. Ақынның адресіне бағышталған қаншама жылы сөздер айтылды, жұпар гүлдер ұсынылды, Ә. Лахути, М. Исаковский және басқа да белгілі ақындар шабытты өлеңдерін оқып берді.

Соғыс жылдарында, ленинградтықтар үшін ең қиын уақытта, қазақ халқы оларға бірінші болып туыстық қолдарын ұсынды, Ленин қаласына төнген қауіп-қатер, зор қайғыны шын ағайынша бөлісуді қасиетті парызы деп санаған.

Ленинград қорғаушыларына тез көмектесу науқаны басталып кетті. Бұл ізгі іске қатыспаған адам қалған жоқ десек – шындықтың шындығы. Қысқа мерзім ішінде 140 вагон тарту жиналды. Атқарылған істің қорытындысы Қазақстан Компартиясы Орталық Комитеті бюросы, Қазақ ССР Жоғарғы Советі Президиумы, Қазақстан Халық Комиссарлары Советінің біріккен мәжілісінде қаралды. Қазақ ССР Жоғарғы Советі Президиумының сол кездегі Председателі Ә. Қазақбаев басқарған делегация құрамы бекітілді. Халық ақыны Жамбыл ленинградтықтарға, қасиетті Ленин қаласын қорғаушы қаһармандарына арналған үндеу өлеңін жолдаса мақұл болар еді, - деген ұйғарымға келді. Бұны ұйымдастыру Қазақстан Компартиясы Орталық Комитеті бюро мүшесі және сол ұсыныстың авторы маған жүктелді.

Біз Әбділда Тәжібаев басқарған бір топ ақынмен ерте-азанда Жәкеңнің аулына келдік. Ақын атпен серуендеп жүр екен. Ол бізді қуана қарсы алды. Біз дастарқан басында келген мақсатымыздың себебін айтып бердік. Жәкең ел тарихын жақсы білетін. Солай бола тұрса да үзілістер арасында Ленинград

тарихына қысқа-қысқа шолулар жасалды. Ақындардың дана да дүлдүл атасы «Ленинградтық өрендерім» деген өзінің атақты үндеу өлеңін зор өрлеу, шабыт үстінде жырлап берді. Өлеңді әйгілі орыс ақындары аударды.

Тоқсан бес жастағы халық поэзиясының алыбы Жәкеңнің өлеңі газеттерде басылды, үлкен әріптермен теріліп және автордың суретімен көркем плакат болып Ленинградта баспадан шықты. Оның тексі радиомен үздіксіз беріліп тұрды. Оны оқығандардың, тыңдағандардың жандарына жаққаны, жүректеріне жол тапқаны соншалық, көзіне жас алмаған адам қалған жоқ.

Жәкең – үлкен дарын иесі, батыл, орақ тілді ақын, халық қамқоршысы. Ол патшаны, төрелерді, бай-манаптарды, би-болыстарды, надан ишан-молдаларды өзінің шебер де көркем, өткір сөздерімен әшкерелей, түйрей білді. Жәкең - ұзақ ғұмырында өмірдің ащы-тұщысын мол татқан, халық университетінен өткен жан. Ол туған халқы және көршілес елдердің бай ауыз әдебиетінен: «Алпамыс», «Қобыланды», «Шахнама», «Манас», «Көрұғылы», «Мың бір түн», «Фархад – Шырын», «Қыз Жібек», «Жүсіп – Зылиха», «Қозы Көрпеш – Баян сұлу», «Айман – Шолпан» сияқты дастандарынан, ұрпақтан ұрпаққа жеткен ақын-жыраулардың маржан мұраларынан, жаңа заманның әдеби үлгілерінен сусындағын.

Жәкең өзі ғана үйреніп қойған жоқ. Ол замандастары үшін үлгі болды, оның айналасына Кенен Әзірбаев сияқты дарынды ақындар жиналды. Олар Жәкеңнің дарындылығын мойындады, одан тәлім алды, оны ұстаз тұтты. Нұрпейіс Байғаниннің: «Жамбылша жыр нәсерін төгемін», - деуі – осы айтылғанның шындығының айғағы.

Ұлы ақын Жамбыл Жабаев елінің рухани сарқылмас қазынасына, ұрпағына асыл мұра қалдырды. Ол, міне, өз халқымен өмір сүріп, дүлдүл ата қалпымен поэзия көшін бастап келеді. Уақыт өткен сайын ол мұраның бағасы арта түседі.

Дереккөз: Дастан-ата: Жамбыл Жабаев туралы естеліктер / Құраст. Н. Төрекұлов. – Алматы: Жазушы, 1989.